

ТАЪЛИМНИ КРЕДИТЛАШ МЕХАНИЗМЛАРИДАГИ МАВЖУД МУАММОЛАР

Расулов Акмал Абдунаимович

Тошкент давлат иқтисодиёт университети ҳузуридаги «Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришнинг илмий асослари ва муаммолари» илмий-тадқиқот маркази

Таълим олиш инсоннинг асосий ҳуқуқи ва шахсий ривожланиш, иқтисодий фаровонлик ва жамият тараққиётининг асоси сифатида кенг эътироф этилган. Аммо таълим нархи ошиб боришда давом этмоқда ва бу бутун дунё бўйлаб миллионлаб одамларнинг олий таълим олиш имкониятларига тўсқинлик қиладиган молиявий тўсиқларни келтириб чиқармоқда. Таълим кредитлаш механизмлари талабаларга молиявий ёрдам кўрсатиш, сифатли таълим олиш ва ўз имкониятларини тўлиқ очиш имконини бериш орқали ушбу тўсиқларни юмшатишда ҳал қилувчи роль ўйнайди.

Таълим кредитининг аҳамиятига қарамай, мавжуд механизмлар доирасида турли муаммолар сақланиб қолмоқда, бу уларнинг самарадорлиги ва таъсирини чеклайди. Бу қийинчиликлар мавжудлик муаммолари ва арзон нархлардаги муаммолардан барқарорлик чекловлари ва инклюзивликдаги номутаносибликларга қадар ўзгариб туради. Ушбу муаммоларни ҳал қилиш таълим кредитлаш механизмларининг барча учун таълим олиш имкониятларини кенгайтиришга қаратилган мақсадларига хизмат қилишини таъминлаш учун зарурдир.

Таълимни кредитлаш механизмларининг ҳозирги тизимларидаги муаммолар, энг яхши хорижий амалиётлар, унда технологиянинг ва бошқа хусусиятларига кўра қилиниши лозим муаммоларнинг умумий талқинини шакллантиришга ҳаракат қиламизки, бу ҳам муаммони кўрсатиб, унинг ечмига доир фикрларимизни кўрсата олади.

1-расм. Таълимни кредитлаш механизмларидаги мавжуд муаммолар¹

¹ Муаллиф ишланмаси

Биз ушбу расмни кенгроқ таҳлил қиладиган бўлсак, ҳар бир муаммо ва уни бартараф этишга оид таклиф-тавсияларимиз билан кенг чора-тадбирларни яратишга замин ярата оламиз, бу эса таълим кредити тизимини тубдан такомиллаштиришга эришишимиз мумкин. Энди уларни бирма-бир кўриб чиқсакда, шу асосида муаммо ва унинг ечимини ҳам таҳлил қилсак.

1. Фойдаланиш имкониятини ошириш:

Ариза бериш тартиб-қоидаларини соддалаштириш. Ортиқча саволлар ва кераксиз ҳужжатлар талабларини бартараф этиш орқали ариза шаклларининг мураккаблигини камайтириш талабалар учун ариза бериш жараёнини янада соддалаштириши мумкин. Онлайн ариза порталлари ва рақамли топшириш имкониятларини жорий қилиш, айниқса чекка ҳудудлардаги талабалар ёки анъанавий банк хизматларидан фойдаланиш имконияти чекланганлар учун фойдаланиш имкониятини яхшилаши мумкин. Ариза бериш жараёнида аниқ кўрсатмалар бериш талабаларга талабларни янада самаралироқ бошқаришга ёрдам беради ва кириш тўсиқларини камайтиради.

2. Фоиз ставкаларини пасайтириш:

Мавжуд қарз олувчилар, айниқса кам таъминланган ёки молиявий эҳтиёжи борлар учун фоизларни субсидиялаш ёки фоиз ставкаларини пасайтириш қарз олишнинг умумий қийматини пасайтириши ва таълим кредитларини янада қулайроқ қилиши мумкин. Бозор ставкалари ёки бошқа иқтисодий кўрсаткичлар билан боғлиқ бўлган ўзгарувчан фоиз ставкалари вариантларини таклиф қилиш қарз олувчиларга мослашувчанликни ва кредит муддати давомида фоиз харажатларини камайтириши мумкин. Таълим кредитлари бўйича фоиз ставкаларининг максимал чегараларини белгилаш қарз олувчиларни ставкаларни ҳаддан ташқари ошириб юборишдан ҳимоя қилиши ва тўлов муддати давомида арзонлигини таъминлаши мумкин.

3. Барқарорлик чора-тадбирлари.

Ушбу барқарорлик чора-тадбирларини амалга ошириш орқали таълим кредитлаш муассасалари ўзларининг молиявий барқарорлиги ва ҳаётийлигини ҳимоя қилган ҳолда талабаларга узоқ муддатли молиявий ёрдам кўрсатиш имкониятларини оширишлари мумкин. Барқарор молиялаштириш моделлари ва рискларни бошқариш стратегиялари ривожланаётган иқтисодий, ижтимоий ва меъёрий муҳит шароитида таълим кредитлаш дастурларининг узлуксизлиги ва самарадорлигини таъминлаш учун муҳим аҳамиятга эга.

4. Технологик интеграция

Технологик интеграцияни қамраб олган ҳолда, таълимни кредитлаш муассасалари ўз фаолиятини модернизация қилишлари, самарадорлик ва аниқликни оширишлари ва қарз олувчиларнинг умумий тажрибасини яхшилашлари мумкин. Рақамли платформалар, маълумотлар таҳлили ва блокчейн технологиясидан фойдаланиш нафақат маъмурий жараёнларни соддалаштириш ва операцион харажатларни

камайтириш, балки таълим кредитлашда шаффофлик, хавфсизлик ва фойдаланиш имкониятини ошириши мумкин.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, таълимни кредитлаш механизмларини такомиллаштириш таълим муассасалари, молиявий манфаатдор томонлар ва жамоат ҳамкорларининг биргаликдаги ҳаракатларини талаб қилади. Таълимни кредитлаш амалиётида мавжудлик, арзонлик, барқарорлик ва самарадорликка устувор аҳамият бериш орқали биз талабалар учун янада адолатли ва қўллаб-қувватловчи муҳитни яратиш, таълим уларнинг келиб чиқиши ёки шароитларидан қатъи назар, барча шахслар учун имкониятларни кенгайтириш йўли бўлиб қолишини таъминлашимиз мумкин. Ҳамкорликдаги ҳаракатлар ва доимий инновациялар орқали биз келажак авлодлар учун порлоқ келажак қуришимиз мумкин.

Юқоридаги тавсияларни амалга ошириш орқали Ўзбекистон таълимни кредитлаш механизмларини кучайтириши, олий таълим олиш имкониятларини кенгайтириши ва фуқароларнинг ижтимоий-иқтисодий фаоллигини рағбатлантириши мумкин. Давлат органлари, таълим муассасалари, молиявий манфаатдор томонлар ва жамият ўртасидаги ҳамкорлик ижобий ўзгаришларни амалга ошириш ва Ўзбекистонда таълим молиясининг тўлиқ салоҳиятини рўёбга чиқариш учун муҳим бўлади.

Адабиётлар:

1. Amromin, G., & Eberly, J. (2016). Education Financing and Student Lending. *Review of Financial Economics*, 8, 289-315. <https://doi.org/10.1146/ANNUREV-FINANCIAL-121415-033040>.
2. Belianchikova, T., & Levashov, E. (2018). The features of the principles of educational services lending. *Development of education*. <https://doi.org/10.31483/R-21485>.
3. Boeckx, J., Perea, M., & Peersman, G. (2017). The Transmission Mechanism of Credit Support Policies in the Euro Area. *Comparative Political Economy: Monetary Policy eJournal*. <https://doi.org/10.1016/J.EUROECOREV.2020.103403>.
4. Dong, C., Bao, W., & Yu, Q. (2017). On “Credit Bank” Mechanism in Modern Vocational Education System. *DEStech Transactions on Social Science, Education and Human Science*. <https://doi.org/10.12783/DTSSEHS/MESS2016/9686>.
5. Dresch, S. (1986). The Educational Credit Trust: A Proposal for Reconstitution and Reform of the Student Loan System. *Economics of Education Review*, 5, 1-16. [https://doi.org/10.1016/0272-7757\(86\)90158-5](https://doi.org/10.1016/0272-7757(86)90158-5).
6. Fei, L. (2007). Reforming College Educational Administration Management to Go with the Credit System. *Journal of Shenyang College of Education*.
7. Guille, M. (2002). Student Loans: a solution for Europe?. *European Journal of Education*, 37, 417-431. <https://doi.org/10.1111/1467-3435.00119>.